

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/31, p. 169-181

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12448>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ **Referees/Hakemler:** Doç. Dr. Kasım KÜÇÜKALP –
Yrd. Doç. Dr. Tacettin Gökhan ÖZÇELİK

This article was checked by iThenticate.

DESCARTES VE BACON BAĞLAMINDA MODERN BİLİNCİN EPİSTEMOLOJİK ÇIKMAZI OLARAK RASYONALİZM VE AMPİRİZM

Halil İbrahim KARATOPRAK*

ÖZET

Klasik felsefede hakikat, insan bilgisinden bağımsız ve insan zihnini aşan nitelikte olmasından dolayı organik bir evren yaratmıştır. Rönesans ile birlikte ortaya çıkan hümanist kabuller, hakikatin aşkınlığı ve evrenin bütünlüğü iddialarının sorgulanmasına, hakikat için yeni bir referans noktası aranmasına neden olmuştur. Modern felsefe ile birlikte özne yeni kozmosun referansı kabul edilirken hakikate dair izlenecek yol da artık kaçınılmaz olarak öznenin zihinsel yetilerine bırakılmıştır. Akla duyulan bu güven, hakikate ulaşılabileceğine dair septik sorgulamaları da beraberinde getirmiştir. Modern felsefe Rönesans sonrası ortaya çıkan bu epistemolojik krize cevap vermek gayesiyle iki farklı yöntem geliştirmiştir. Bu yöntemler rasyonalizm ve ampirizmdir. Rasyonalizmin kurucusu Rene Descartes duyularla elde edilen a posteriori bilgiyi yanılıcı olarak nitelendirerek eleştirmiştir. Öte yandan Francis Bacon soyut aklın a priori bilgisini idol öğretisinde yer bulan tiyatro idollerine benzetmiştir. Bu nedenle Bacon, Descartes'ın matematik ilkeleri ile kurmuş olduğu rasyonalizm öğretisini metafizik ve spekülâtif olarak nitelendirmiştir. Bacon için bilgi bir güç olarak a posteriori niteliktedir ve ampirizm sayesinde teorik niteliğinden sıyrılarak pratik olana yönelmelidir. İki farklı yöntem ile hakikati bulma girişimi olarak gelişen modern epistemoloji, hakikate dair bilginin imkânlarının sorgulanacağı Aydınlanma felsefesinin temellerini atmıştır. Descartes ve Bacon tarafından öne sürülen iki yöntem arasında başlayan bu çatışma, Immanuel Kant'a kadar devam ederek modern bilincin epistemolojik yabancılaşma sürecinin de başlangıcı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Descartes, Bacon, Epistemoloji, Rasyonalizm, Ampirizm.

---

* Uzm. Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu, El-mek: karatoprak.halil16@gmail.com

---

**EPISTEMOLOGICAL DILEMMA OF MODERN CONSCIOUSNESS
AS RATIONALISM AND EMPIRICISM IN THE CONTEXT OF
DESCARTES AND BACON**

ABSTRACT

In classical philosophy, truth is independent from human knowledge and it transcends human mind. Therefore the classical belief of truth has created an organic universe idea. The humanist assumptions that have emerged with the Renaissance have led to questioning the transcendence of truth and the claim of the unity of the universe, and it has caused a search for a new reference point for truth. With Modern philosophy, the subject is taken as the new reference point for new cosmos understanding. For this reason, the way to follow the truth has been left to the mental capacities of the subject. However, this confident trust to subject's reason has also brought skeptical questions about the possibilities of reaching the truth. Modern philosophy has developed two different methods as a response to this epistemological argument that emerged after the Renaissance. These are rationalism and empiricism. Founder of Rationalism Rene Descartes describes the a posteriori knowledge obtained with the senses as misleading. On the other hand Francis Bacon likens the idea of a priori knowledge of abstract reasoning to the theater idols in his idol teachings. For this reason Bacon describes the method of rationalism that Descartes founded with mathematical principles as metaphysical and speculative. For Bacon, knowledge is a power with its a posteriori nature. By means of empiricism, knowledge will move away from its theoretical character and become practical. Subject-based modern epistemology which developed as an attempt to find the truth by two different methods has laid the foundations of the Enlightenment philosophy that questions the possibilities of the knowledge of truth. The epistemological conflict that began between Descartes and Bacon continued as far as Immanuel Kant, and modern consciousness was also the beginning of the epistemological alienation process.

STRUCTURED ABSTRACT

Philosophy has been separated from theology after Renaissance. The reason of this break is the nominalism that destroys the transcendence (Gökberk, 2015: 165). Now, philosophy has become an attempt to solve all kinds of problems that are preoccupation with human thought, not knowledge directed to a single purpose. Natural religion or understanding of reason as a religion based on human nature is taken from the philosophy of Stoa in this period. This understanding sees religion not as an inspiration but as a product of reason. Because nature and reason are synonymous in Stoa philosophy. The "lumen naturale", the light of nature, represents universal wisdom (Gökberk, 2015: 183).

Turkish Studies

Because the humankind is a part of nature, his/her own nature is also based on this reason. With this acceptance of the fact that it is the main forces that unite the universe in the depths of nature, the Renaissance rejects the distinction between Earth and sky, the Aristotelian of the Middle Ages and the understanding of the dualistic nature. This rejection is the acceptance of the "live by nature" principle of early Stoa philosophy. Living according to the nature, which is regarded as the law of the universe, is now synonymous with living according to the mind encompassing the universe. Thus, nature has acquired a qualification that must be discovered directly with reason (Copleston, 2009: 21-22). The discovery of the nature and the mind of the Stoacs together with the Renaissance gave rise to the belief that absolute goodness for modern philosophy through mankind could take place in the material world/nature. The discovery of the nature and the mind of the Stoacs together with the Renaissance gave rise to the belief that absolute goodness for modern philosophy could take place in the material world/nature through man. The human will now be able to use the knowledge he gained from his/her knowledge of nature with his/her consciousness and senses to discover. Thus, while knowledge becomes power, at the same time it will enable material salvation, which humankind can dominate nature.

The notion that nature and reason inherited from Stoa philosophy is one step forward with humanism. The break in classical thought has led to the search for a new authority on truth. Humanism is trying to take a person to the centre and answer it by accepting it as a reference. The rejection of classical acceptance and the taking of human reference have brought about fundamental changes in the judgment of cosmology. This change has inevitably led to the dissolution of the tradition and religion, which is thought to be the products of the vision of a static universe. Parallel to this, the political and social order that tradition and religion have brought about in the past has taken its share from this situation. Now all acceptance from the past by a new authority needs to be rearranged. The new authority mentioned is human and its abstract mind based on the consciousness of the subject, based on the assumption of a fundamental epistemology that the ontology has lost its priority (Cevizci, 2013: 19; Küçükalp, 2011: 74).

The scientific revolution has emerged as the end result of the Renaissance thought with stoic character, combining intelligence and nature. In this context, Copernicus and his followers have advocated decreasing the causes related to the present, not multiplying them. The inevitable consequence of this situation has been the abandonment of the Aristotle-Ptolemy system, which is a consistent, earth-centered fixed world view adopted in the Middle Ages, which is contrary to the simple universal principles of nature. Galileo has developed a method that explains how to use mathematics instead of Aristotelian physics, which explains the movements of objects with the question. The common view of Copernicus, Kepler, and Galileo is that nature does not operate with mysterious secrets but with simple and open principles. At the same time, it is based on the belief that nature is mechanical rather than organic (Gökberk, 2015: 214). Now with the collapse of the classical cosmos, the subject has been seen to be solitary "in a wide and

impersonal universe" (Tarnas, 2015: 276). Perfection, which is supposed to belong to the sky, is based on mathematics and modern knowledge.

Leading the scientific revolution, Copernicus, has started a process that is both world-destroying and world-building process. This process, which can be expressed as the expression of Tarnas' modern mind, created cosmological alienation by the destruction of Copernicus' understanding of the world on the planet. Then, Descartes' preliminary knowledge, based on metaphysics, makes cogito more delicate than the mind and turns it into an inevitable conflict with the empirical and transforms the cosmos into two separate pieces. The new universe is divided to two parts as *res extensa* and *res cogitans* (Capra, 2014: 69). Because of this, the ego cogito has associated the ontology with epistemology (Armağan, 2010: 108-109). Thus, while the subject-based monistic philosophy was determined, the subject inevitably overturned the ontological alienation. The modern consciousness, which finds the body, is surrounded by the ego-cogito of Descartes in the objective external world, working to recognize and judge; He started with Locke, continued with Hume, and tackled the epistemological alienation of the Enlightenment philosophy, which summarized with Kant, and attempted to reach the truth (Tarnas, 2014: 277-279).

In the birth of the Enlightenment philosophy, Newton developed the character of definite science of nature, which is the fundamental paradigm of the idea of enlightenment, by synthesizing Bacon's inductive empiricism and deductive rationalism based on Descartes' mathematics. The Newtonian universe that has been shaped in the light of new understanding is a machine that operates according to definite mathematical laws and whose basic unit is an atom, which can be reached by experimentation and observation with knowledge (Küçükalp, 2011: 78). At the same time, the view of the universe as a mechanical quality has been made possible to explain it in a materialist framework with mathematical concepts (Köktaş, 2015: 641). Thus, the instrumentalisation of the knowledge that Bacon desires has been opened. It has become possible to dominate nature and society through causality and practically available knowledge (Cevizci, 2013, 40). Descartes' expressed will, which causes misunderstanding as evil, has created a problematic relationship with the understanding of deterministic mechanical nature and human freedom. The will that emerges as the cause of misunderstanding with the adoption of a universal and monist truth that exemplifies Descartes' geometric axioms; Locke has become the opinion of a subject with limited knowledge, a speculative problem of causality as a faction in Hume, and a moral liberty in Kant.

Descartes, for the distinction between soul and body, defines humankind as an entity that can access to the both worlds, as Plato and Christian theology have expressed. With this qualification, humankind has become the only entity with self-awareness in the material world / nature. In this context, human beings have been accepted as possessing a consciousness for their moral actions to be able to reach a priori principles. However, the idea that science can be interpreted with reason on a scientific basis of ethics has allowed to spread to the new science of nature, philosophy and religion. Now philosophy and ethics have become

a ground for new science of nature to create its own metaphysical dogmas (Gray, 2015: 151-154). Gassendi, who is a contemporary and empiricist hostile in this respect, rejected Descartes' rationalism for being similar to Scholastic philosophy. The approach put forward in his view is opening the door to a new metaphysical dogma on the basis of reason (Höffe, 2014: 181). On the other hand, empiricism is not as effective as rationalism in that it can develop an ethical theory in the metaphysical context due to the defence of a posteriori knowledge based on the senses. For this reason, many empiricists, especially Locke, have had a rationalistic tendency in ethical debates.

Although modern philosophy and reason are regarded as a common characteristic in all people, some people claim that the power of rationality about ethics - philosophers - represents the truth, free of individual will. The fact that ethics is defined as a branch of physics combines with the claim that philosophers can see the principles of reason at a higher level. This has allowed philosophers to be able to philosophically base and direct morality. Thus, they have undertaken the task of researching which behaviors can be dictated by the authority of the patronage against ordinary people who are not allowed to make autonomous decisions (Küçükcalp, 2011: 87; Bauman, 2011: 43). The inevitable result of this claim; it has led to the loss of the philosophical nature of the debates on ethics and, as Oakeshott pointed out, it has led philosophers to construct philosophical and moral theories of their own moral assumptions. However, the real purpose of philosophy is only to question the practical one and to turn to the meaning (Gray, 2004: 53). It seems that Descartes's interpretation of the ethics of universality in a scientific perspective fuelled the belief that the absolute moral principles that will bring humanity to well-being can be found with reason. This seemingly endless belief has inevitably led to a monistic understanding of morality based on reason, and thus the process of building modern society in this context.

Keywords: Descartes, Bacon, Epistemology, Rationalism, Empiricism.

1. Giriş

Aydınlanma felsefesi genel anlamıyla temellerini Rönesans'ta bulan, kendini ortaya koymasını sağlayacak düşünsel kazanımlarını XVII. yüzyılda derleyen ve XVIII. yüzyılda olgunluğuna ulaşan felsefi anlayıştır. Aydınlanma düşüncesinin ve Modern felsefenin temeli olan Rönesans, Antikçağ değerlerini Orta Çağın eklentilerinden temizleyerek yeniden keşfetmek ve bu keşiflerini yeni bir dünya anlayışını temellendirmek için kullanmak amacındadır (Gökberk, 2015: 221). Rönesans pek çok farklı düşünceden meydana gelmiş olsa da, bu düşüncelerin ortak mücadeleleri Skolastik felsefeye karşıdır. Skolastik felsefe genel olarak Hristiyan teolojisinde Augustinus'un kurmuş olduğu Patristik felsefenin Platoncu kabullerini -yüzünü tamamen numenal olana dönen kabullerini- Thomas Aquinas'ın düşünceleri ışığında Aristotelesçi kabullerle -madde ve formun bir arada olduğu kabulü- değiştirmek gayretindedir. Bu nedenle Kilisenin dogmalarından ve Skolastik felsefeden silkinmek isteyen Rönesans düşüncesi, Aristoteles'in İlk Çağdaki formunu keşfedene kadar Orta Çağın Aristotelesçi kabullerine de karşıttır (Gökberk, 2015: 166).

Rönesans öncesi dönemi kapsayan Klasik felsefe -Orta Çağ Hristiyan felsefesi ve Antik Yunan felsefesi- için mutlak iyi aşkıdır. İnsan aşkın olana tabidir. Onu mutlak anlamda anlayıp tesis edebilmesi mümkün değildir. Buna bağlı olarak varoluş da özünde değişmeyen mutlak bir hakikati barındırmaktadır. Bu hakikat her şeyi kuşatan ve bütünlük arz eden mahiyetiyle evrenin organik bir bütünlük olarak algılanmasını mümkün kılmıştır. Böylece evrene dair teleolojik/ereksel bir kabulün ortaya çıkması mümkün olmuştur (Küçükalp ve Cevizci, 2014: 22-24). Hakikatin aşkın bir anlama ve niteliğe sahip olması, maddi dünyayı aşkın bir halde idealar dünyasında insan bilgisinden bağımsız olarak kendiliğinden var olabildiğini sağlamıştır. Hakikatin değişmeyen özü olarak idealar bize kozmosa dair tümel bilgiyi/epistemeyi verme niteliğine sahip olarak nitelendirilmiş; duyularımızla fenomenal dünyaya ilişkin olarak elde ettiğimiz maddi bilgi ise varlığın yalnızca tikel ve aldatici tasviri olan doksa olarak nitelendirilmiştir (Küçükalp, 2011: 61). Doksa ile kastedilen, hakikati ifade eden epistemeye karşı çelişik anlamlar içeren, “sanı”, “kanı” ve “inanç” anlamlarına yakın, duyulara dayalı, değişken, fenomenal olana ilişkin bilgidir (İlboğa, 2014: 287). Teolojik kabullerin şekillendirdiği Orta Çağ felsefesi, Antik Yunan felsefesinden miras aldığı numenal ve fenomenal dünya ayrımını, yeryüzü ve gökyüzü ayrımı olarak nitelendirerek Platon’dan beri süregelen monist nitelikli mutlak iyi anlayışını Batı felsefe geleneğinin hâkim görüşü kılmaya devam etmiştir. Orta Çağ felsefesi bu düalist yapıdan hareketle mutlak iyinin -tanrı devletinin- gökyüzüne ait bir nitelik olduğunu ve yeryüzünde gerçekleşebilmesinin mümkün olmadığını benimsemiştir (Ağaoğulları ve Köker, 2011: 150). Her iki dönemde de Klasik felsefe, insanı evrenin pasif bir parçası kabul ederek insan merkezli olmayan bir yapı arz etmiştir (Küçükalp ve Cevizci, 2014: 22).

Felsefe, Rönesans ile teolojiden ayrılmıştır. Bu kopuşun nedeni aşkınlığı yıkan nominalizmdir (Gökberk, 2015: 165). Artık felsefe tek bir amaca yönelik bilgiyi değil, insan aklını kurcalayan her türlü sorunu çözme girişimi haline gelmiştir. Doğal din ya da akıl dini anlayışı bu dönemde Stoa felsefesinden alınmıştır. Bu anlayış, dini vahyin değil aklın ürünü olarak görür. Çünkü Stoa felsefesinde doğa ve akıl eş anlamlıdır. Doğanın ışığı olan “lumen naturale”, evrensel akıl temsil etmektedir (Gökberk, 2015: 183). Doğanın derinliklerinde akıl ile evreni birleştiren ana kuvvetler olduğuna ilişkin bu kabul ile Rönesans, Orta Çağın Aristotelesçi düalist doğa anlayışını -yeryüzü ve gökyüzü ayrımını- reddeder. Bu ret, erken Stoa felsefesinin “doğaya göre yaşa” ilkesinin kabulüdür. Çünkü insan, doğanın parçası olduğu için kendi doğası da bu akla dayanmaktadır. Evrenin yasaları olarak görülen doğaya göre yaşamak, evreni kapsayan akla göre yaşamakla eş anlamlı hale gelmiştir. Böylece doğa, insan aklı ile doğrudan keşfedilmesi gereken bir nitelik kazanmıştır (Copleston, 2009: 21-22). Stoacıların doğa ve akıl birlikte düşünmesinin Rönesans ile keşfi, Modern felsefe için mutlak iyinin insan aracılığı ile maddi dünyada/doğada gerçekleşebileceği inancını doğurmuştur. İnsan, bilinci ve duyuları ile elde edeceği doğaya dair bilgiyi artık pratikte kullanabilecektir. Böylece bilgi güç haline gelirken, insanoğlunun doğaya tahakküm kurabileceği maddi kurtuluş mümkün olabilecektir.

2. Modern Düşünce

Modern düşünce ile birlikte ideal olanın maddi dünyada gerçekleştirilebileceğine yönelik inanç, köklerini Rönesans’ta bulan hümanizmle yakından ilişkilidir. Aklın ve doğanın birleşmesi ile Klasik düşünceden kopuş, hakikate ilişkin yeni bir otorite arayışına neden olmuştur. Hümanizm, insanı merkeze alıp onu her şeyin referansı kabul ederek bu boşluğa cevap verme gayesindedir. Hümanizmde her şey insandan hareketle tanımlanır. Klasik kabulün reddi ve insanı referans almak, kozmolojiye dair yargıda köklü değişimler ortaya çıkarmıştır. Bu değişim, statik evren anlayışına sahip görüşün ürünleri olduğu düşünülen geleneğin ve dinin çözülmesini kaçınılmaz kılmıştır. Buna paralel olarak geleneğin ve dinin geçmişte meydana getirdiği siyasal ve sosyal düzen de bu durumdan payını almıştır. Artık yeni bir otorite tarafından geçmişten gelen tüm kabullerin yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Bahsedilen yeni otorite; bilginin öznenin bilincinde temellendiği,

ontolojinin önceliğini yitirdiği, temelci bir epistemoloji kabulüne dayanan, insan ve onun soyut aklıdır (Cevizci, 2013: 19; Küçükalp, 2011: 74).

Soyut aklın hâkim kılınması ile bilginin nesneden özneye geçmesi, insanlığın tarih ile olan ilişkisini tersyüz etmiştir. Geçmişte öznenen bağımsız ve döngüsel olduğu kabul edilen tarih, insan bilincinin hâkim kılınmasıyla özne merkezli bir niteliğe bürünmüştür. Bu bağlamda gelecek artık yaratıcı ve özgür insan tarafından kendi tercihleri ile kurduğu ve anlam yüklediği bir kavram haline gelmiştir (Cevizci, 2013: 15-16). Modern tarih anlayışı da, aklın olgunlaşması ve bilimin gelişmesiyle beraber, insanlığın yükseleceği ilerlemeci bir anlayışa sahip olmuştur.

Soyut aklın otoritesinin bir diğer yıkıcı olduğu alan etikdir. Modern felsefenin ontolojik ve epistemolojik kabullere ilişkin tersyüz edici etkisi kaçınılmaz olarak etiğin de yeniden inşa edilmesini gerekli kılmıştır. Klasik felsefe, bilgiyi varlığın ontolojik kabulü ile varlıktan elde etmesi hasebiyle değerlerin de aynı şekilde varlığın içinden varlık aracılığıyla anlaşılması gerektiğini benimsemiştir. Buna bağlı olarak Antikçağda kozmolojik, Orta Çağda teolojik temele sahip olan etik, her iki dönemde de ortak kabul olarak nesnel değerlerin varlığına inanmıştır. Bu kabule göre olgu ve değer bir bütündür. Bu bütünlük; Antikçağ felsefesinde insanın olması gereken olarak evrenle bir bütünlük kurması, Orta Çağ felsefesinde ise Tanrının yasalarına uyması şeklinde yorumlanmıştır. Modern felsefe ise varlık ile değeri birbirinden ayırmıştır. Çünkü ilk başta da ifade ettiğimiz gibi iyi ve doğruya ilişkin kabuller varlığa ilişkin birer olgu olmaktan çıkıp özneye bağlı birer yargı haline almıştır. Değer ve olgunun ayrılmasına paralel olarak olması gereken de olandan ayrılmıştır (Cevizci, 2013: 31-33).

Stoacı karaktere sahip Rönesans düşüncesinin akli ve doğayı birleştirmesinin bir diğer sonucu da bilimsel devrimin temellerini atmasıdır. Kopernik, Kepler ve Galileo'nun ortak görüşü doğanın gizemli sırlarla değil yalın ve açık ilkelerle işlediğidir. Bu bakımdan Kopernik ve takipçileri, evrene ilişkin nedenlerin çoğaltılmasını değil azaltılmasını savunmuşlardır. Eğer amaç evrenin düzenini bir bakışta kavramamızı sağlayacak bir görüş noktası bulabilmekse, tüm etkilerin tek bir nedene bağlanabileceği -soyut kuralların idealliği ilkesi gereği- doğa yasalarına ulaşılması gerekir. Bu durumun kaçınılmaz sonucu, doğanın yalın evrensel ana ilkelerine aykırı olarak nitelendirilen Aristoteles-Ptolemaios/Batlamyus -Orta Çağda benimsenmiş bütünlüklü ve yer merkezli sabit dünya görüşü- sisteminin terk edilmesi olmuştur. Böylece Kopernik, yer merkezli Aristotelesçi kozmos anlayışı yerine güneş merkezli kozmos anlayışını geliştirmiştir. Kepler gezegenleri gözlemleyerek onların konumlarını, dizilimlerini ve hızlarını matematiksel oranlarla bulmuştur. Böylece gökyüzünün sırları yerine fizik bilimini ve matematiği koymuştur. Öte yandan Galileo ise nesnelere hareketlerini niçin sorusu ile açıklayan Aristoteles fiziği yerine matematiği kullandığı nasıl sorusu ile açıklayan bir yöntem geliştirmiştir. Bu aynı zamanda doğanın organik değil mekanik yapıldığı düşüncesini ortaya koymuştur. (Gökberk, 2015: 214). Böylece gökyüzüne ait olduğu sanılan mükemmellik, matematik ile yeryüzüne inmiş ve modern bilimi temellendirmiştir.

Klasik kozmos inancının yıkılması ile özne, “geniş ve gayri şahsi bir evrende” yalnız olduğunu görmüştür (Tarnas, 2014: 276). Nesnel bilgiyi mümkün kılan klasik kabullerin yıkılması XVI. ve XVII. yüzyılda gerçek bilgiye dair ciddi kuşular yaratmıştır. Bu güvensizlik çağında nesnel bilgiye bilimle ulaşılacağına dair inanç güçlenmiştir. Böylece bu amacı gerçekleştirme iddiasında olan bilimsel bilgiye dair iki yöntem ortaya çıkmıştır. Bunlar; aradıkları kesin ve doğru bilgiyi hem matematik ve geometride hem de “metafizik bir soruşturma” (Scruton, 2015: 38) ile akılda bulacaklarına inanan rasyonalistler ve doğada deneyimle bulacaklarına inanan ampiristlerdir. Kesin ve doğru bilgiye dair doğru zemini arama çabasında olan bu iki yaklaşım arasındaki çatışma ve karşıtlık yalnız düşünürler arasında olmamıştır. Aynı zamanda düşünürlerin kendi fikir dünyalarında da olmuştur (Höffe, 2014: 171). Öyle ki Bacon ve Descartes, rasyonalizm ve ampirizm arasında bir bağ kurma çabasında olmuşlardır. Bu nedenle kesin genelleyci kabuller çerçevesinde düşünürleri

Turkish Studies

ampirist veya rasyonalist şeklinde katı bir sınıflandırmaya tabi tutmak sağlıklı bir çözümleme yapılmasına engel olabileceği gibi, düşünürlerin kendi zihinlerindeki rasyonalist ve ampirist yönelimlerini/gerilimlerini görmemizi de imkansızlaştırır.

3. Modern Epistemolojide İki Yöntem

Modern felsefede bilginin özne merkezli olduğuna yönelik kabulle bilgi, nesnesi bakımından değil öznesi bakımından ele alınmıştır. Kesin ve kanıtlayıcı bilgi artık nesnede temellenemeyeceği için yalnızca öznenin entelektüel kapasitesi ile ortaya konabilecektir. Bu bağlamda özne merkezli yenilikçi kabulleri benimseyen Descartes ve Bacon, yeni bilim için iki farklı yöntem geliştirerek büyük katkıda bulunmuşlardır (Cevizci, 2013: 40). Klasik felsefede deney dış dünyanın pasif algılanışı olarak kabul edilmişken, Modern felsefede Bacon'ın temellendirdiği ampirizm, deneyi insanın aktif bir faaliyeti olarak görmüş ve bilginin temeli olarak nitelendirmiştir. Buna mukabil Descartes'ın geliştirmiş olduğu rasyonalist Kartezyen felsefe ise bilginin öznedeki var olan bilinçte mevcut olduğunu savunmuştur (Hançerlioğlu, 2015: 59).

Bacon'ın temellendirdiği yeni doğa biliminin ampirik bilgisi Klasik felsefenin bilgiye dair yaklaşımından ciddi bir kopuş niteliğindedir. Bu paradigma değişimi bilginin ne olduğuna dair kabullerdeki farklılaşma ile açıklanabilir. Klasik felsefede Sokrates bilginin erdem olduğunu ifade ederken Modern felsefede Bacon bilginin güç olduğunu ifade etmiştir. Bacon'a göre bilginin pratik kullanılabilirliği, onun geçerliliğinin ve öneminin ölçütü olmuştur. Bu bir bakıma manevi kurtuluşun yerine pratik bilgi ile ikame edilebilecek maddi ve beşeri bir kurtuluştur. Eğer insanoğlu kurtuluşa ulaşmak istiyorsa ihtiyacı olan bu bilgiye doğayı soruşturarak ulaşmalıdır. Soruşturmasında duyularıyla elde ettiği verileri, ampirik ve örgütlü çalışmalar ışığında bilgiye dönüştürmelidir. Böylece insanoğlu maddi ve beşeri kurtuluş yolunda, doğaya egemen olma ve zamansal nitelikte sürekli bir ilerleme içinde olacaktır (Tarnas, 2014: 78-79).

Bacon, ampirizm kabulü gereği tek başına tümdengelimsel a priori bilgilerin soyut ön kabullere dayandığını ve hiçbir geçerliliği olmadığını vurgulamıştır (Tarnas, 2014: 80-81). Tümdengelimsel a priori bilginin Bacon'un eleştirisine maruz kalmasının temel nedeni idoller öğretisidir. İdol kavramı Yunanca idola kelimesinden gelmektedir. Kelime anlamı hayalet, put demektir (Höffe, 2014: 175). Bu öğretiye göre insan zihni, boş bir levha -tabula rasa- olmadığı için dünyayı birebir yansıtan ideal bir ayna değildir. Çünkü zihnin, olanı olduğu gibi çözümlemesini engelleyen dört tür idol vardır. Bunlar; soy idolleri, mağara idolleri, çarşı idolleri ve tiyatro idolleridir. Soy idolleri insan doğasından kaynaklanan tutkuların neden olduğu engellemelerdir. Mağara idolleri öznenin kişilik yapısından doğan, eğitiminden ve çevresinden kaynaklanan engellemelerdir. Çarşı idolleri toplum adetlerinden ve dildeki sözlerin düşünce üzerindeki etkisinden meydana gelen engellemelerdir. Tiyatro idolleri ise boş inançlara kaynaklık eden kuramsal masal ve tahrif edilmiş kanıtlanma yöntemleridir. Bacon idol öğretisiyle zihnin gerçekleri birtakım tahrifatlara uğratma eğiliminde olduğunu vurgulamıştır. Bu bakımdan idoller; zihni yoldan çıkararak, doğru bilgiye ulaşmamıza engel olan kusurlar ve hatalara yönelik doğal eğilimlerimizdir. Zihin ancak bu idollerden kurtulabilirse, yani "tabula rasa" haline gelebilirse, duyumlardan gelen algıları tahrif etmeden doğru bilgiye ulaşabilecektir (Cevizci, 2012: 450-454).

İdoller öğretisinin kabulleri gereği Bacon, Aristotelesçi nihai nedenler kuramı ve a priori ilke iddialarını metafizik temelli olmalarından dolayı reddetmiştir (Scruton, 2015: 33). Çünkü ampirist kabullere göre duyu ile algılananın ötesinde salt akıl ile kavranabilecek bir gerçeklik yoktur. Bilgi ancak fiilen var olan fenomenal dünyadan elde edilebilir (Uğurlu, 2014: 549-550). Buna bağlı olarak Bacon, Klasik felsefenin kabulü olan Aristotelesçi mantığı indirgemeci niteliğinden dolayı eleştirir. Yalnız nesnelere sınıflandırmaya yarayan ve nedenselliği anlamaktan uzak böyle bir mantık yürütmenin yeni bir bilgiye ulaşabilmesini beklemek mümkün değildir. Bu nedenle metafizik

iddiaların yerine; bir şeyin başka bir şeye neden olduğu kabulüne dayanan ve doğa yasaları olarak ifade edilen nedensellik ilkesi kabul edilmelidir. Bu sayede nedensellik ilkesi ile temellenen yeni bilim, nitel terimler yerine nicel terimler kullanarak daha fazla evrensellik ve soyutlama amacıyla olabilecektir (Scruton, 2015: 33-34).

Bacon'ın tümevarım yöntemi olarak önerdiği deney ve gözleme dayalı soruşturması, insanın zihinsel yetilerinin gözlemlerine/deneyimlerine uygulanması ile üretilecek bir bilgi olması bakımından oldukça önemlidir. Çünkü Bacon bu yaklaşımı ile rasyonalizm ve ampirizm arasında bağ kurma çabasıdır (Scruton, 2015: 33). Öyle ki deney ile akıl arasında yakın bir bağ olduğunu ifade eder. Bunun en net örneğini kendi benzetmesinde bulabiliriz. Bacon için ampirist filozof bir karıncadır ve doğada bulduklarını toplar. Rasyonalist filozof ise bir örümcektir ve ağını kendi içinden çıkararak örür. Oysa gerçek kâşif, orta yolu bulan, arı gibi çiçeklerden topladığını kendi gücüyle işleyendir (Höffe, 2014: 174-175).

Rasyonalizmin kurucusu Descartes ise kesin bilgiye ulaşmada Bacon'un aksine kendisine matematiği ve geometriyi örnek almıştır. Descartes'a göre geçmişten gelen tüm spekülasyonlara dayalı sonuçlar bırakılmalı, yerlerine kesin ve açık ilkeler getirilmelidir. Yoksa bilgiye dair kesin ve ulaşılabilir bir temel kurabilmek mümkün değildir. Descartes için insanın bilgisi ağaca benzer. Bu ağacın kökleri metafizik, gövdesi ise fiziktir. Yani bir bakıma insanın bilgisi a priori temelli olup, a posteriori bilginin ona dayanması gerekir (Scruton, 2015: 37-38). Bu kabulle felsefi soruşturmasına metafizik nitelikteki şüphesi ile başlar. Bir sorgulama yöntemi olarak kullandığı şüphe, matematikteki gibi kesin ve apaçık bir doğru buluncaya kadar sorgulamanın ileri götürülmesi şeklindedir. Yani tümdengelim/dedüksiyon yöntemi ile bir şeyin parçalara ayrılması ve bu parçalardan kesin bilginin elde edilmesidir. Bu kabulle Descartes, maddi dünyada yer alan nesnelere duyularımızla bildiğimizi ancak duyularımızın bizi aldatabileceğini ifade eder. Çünkü duyularla elde edilecek a posteriori bilgi, metafizik bir temele sahip olmadığı için en şüpheli bilgi olacaktır. O halde çevremizdeki nesnelere belki de duyularımızın aldanmasından ibarettir. Bu durumda kesin olarak bilebileceğimiz tek şey şüphe ettiğimizi bilmemizdir. Çünkü kendi bilincimizin varlığına şüphe ederek duyular olmadan ulaşabiliyorsak, kesinliğinden şüphe edebilmemiz mümkün değildir. Böylece ünlü "cogito ergo sum" yani düşünüyorum o halde varım önermesi temellenmiş olur. Bu önermenin sonucu olarak Descartes varlık ile ilgili tüm güvenilir bilgilerimizin bilincimizden a priori olarak türetilebileceğine inanır. A priori bilgiyi gerçekliğin tek kaynağı olarak görür ve bu bilginin üstünlüğünü savunarak rasyonalizmi temellendirmiş olur (Gökberk, 2015: 232-235). Bu noktada cevaplanması gereken bir soru ortaya çıkar. Eğer gerçekliğin tek kaynağı a priorilerse, a priori bilginin sınırı ve doğası nedir?

Descartes a priori terimini kullanmamış olsa da a priori bilginin sınırlarını bulmak için önce onun doğasını açıklar. A priori bilgi, zihnin akıl yürütme faaliyeti dışında başka hiçbir duyuma ihtiyaç duymadan iki önerme arasındaki ilişki ile gelen bir kavrayıştır. Bu kavrayış aklın doğal ışığından kaynaklanır. Öznenin doğasına ilişkin olan bu düşünme faaliyeti aynı zamanda öznenin bilincinin özüdür. Öyle ki öznenin bilinci ve a priori bilgisi, yalnız düşünme faaliyeti ile meydana geldiği için bedeni aşan niteliktedir ve bedensiz de var olabilir. Bilinç sonsuz bir varoluşu simgelemesi bakımından ölümsüz bir niteliğe sahiptir. Descartes böylece a priorinin kaynağı ruh ve a posteriorinin kaynağı beden ayrımını temellendirmiş olur (Scruton, 2015: 40-41). Descartes zihni a priori bilginin kaynağı kılması ile modern bilinç için solipsistik bir hapisane yaratmamıştır. Çünkü a priori bilgi yalnızca öznenin bilinciyle sınırlanmamıştır. Bu bakımdan bilinç yalnızca düşünen tek bir öznenin/benin değil, daha büyük bir gerçekliğin parçasıdır. Bu gerçekliğim öteki parçası ise bilincin dışında varlığından emin olabileceğimiz tek varlık olan aşkın ve sonsuz bilinç adını verdiği Tanrı'dır (Gökberk, 2015: 235-236). Bu bakımdan a priori bilgi, öznenin çıkması da özneyi aşan bir mahiyettedir.

Turkish Studies

Descartes'ın felsefesi her ne kadar Skolastik felsefeden pek çok açıdan bir kopuş niteliğinde olsa da, Orta Çağa özgü bazı kabuller içerir. Bunu tanrı kavramında görebiliriz. Rasyonalizmde düşünen öznenin sonraki ikinci önemli temel olan tanrı kavramı, kozmolojik ve ontolojik iki kanıt iddiası ile temellenir. Kozmolojik temellendirmenin özünde, şüphe etmesinden dolayı tek başına hakikate ulaşabilecek mükemmellikte bir varlık olmayan öznenin mükemmelliği ifade eden tanrı kavramına dair kendiliğinden nasıl bir fikri olduğu sorusu yatmaktadır. Descartes bu fikrin zihnin içinde kendiliğinden nasıl var olduğunu sorgular. Descartes'a göre a priori olan aklın doğal ışığı, nedenin sonuç kadar gerçek olmasını gerektirir. Bu ilke ile kastedilen, bir düşüncenin nedeninin biçimsel/edimsel bir gerçeklikte olduğu kadar nesnel/temsili gerçeklikte de karşılığının olması gerektiğidir. Bu durumda düşüncede var olan biçimsel gerçeklik, temsili olarak maddi gerçekliği türetmesi bakımından daha üstün olmak durumundadır. O halde maddi varoluşun nedeni olarak tanrı düşüncesi de maddi varoluşu mümkün kılması nedeniyle gerçekliğin en yüksek olanını temsil etmelidir. Descartes böylece Tanrı adını verdiği aşkın ve sonsuz bir bilinçten maddi dünyanın gerçekliğini temellendirerek tanrı kavramı için kozmolojik bir zemin yaratmıştır. Bir diğer kanıt ise ontolojiktir. Tanrıyı ontolojik olarak temellendirmesi kozmolojik akıl yürütmesine dayanır. Eğer dünya gördüğümüz haliyle varsa bunun bir nedeni olmalıdır. Bu neden aynı zamanda bir ilk neden "causa sui" yani kendi kendisinin de nedeni olmalıdır. Bu bakımdan ontolojik varoluş zihnimizde mükemmelliği temsil eden tek kavram olan tanrı kavramı ile mümkün olabilir. Kant, Descartes'ın tanrı kavramını temellendirdiği bu iki akıl yürütmesini ussal bir teoloji olarak nitelendirmiştir. Çünkü tüm bu akıl yürütmeler; ister kozmolojik olsun, ister ontolojik, aklın doğal ışığından çıktığı iddia edilen ve birbirini sürekli birtakım öncüllerle destekleyen skolastik bir ilkeye dayanır. Bu ilke "nedenin en az sonuç kadar gerçek olduğu" ilkesidir. Descartes, felsefesinde bu skolastik ilke temelinde kurduğu tanrı kavramı ile bilinci aldatmayacak en yetkin varlığı mümkün kılmış, maddi varoluşun gerçekliğini garanti altına almıştır. Bu sayede kesin tanıtlamalarla varlığını bize kabul ettiren cisimlere ilişkin kanılarımıza da a priori olmaları nedeniyle inanabilmemizi mümkün kılmıştır (Scruton, 2015: 42-43; Gökberk, 2015: 236). Görüyoruz ki rasyonalizm her ne kadar Modern felsefenin temellerini atıp özneye sorgulayıcı ve dünya kurucu bir rol vermiş olsa da skolastik kabulleri içermeye devam etmiştir.

Descartes'ın Tanrı ile maddi dünyanın gerçekliğini kurması bazı eleştirileri de beraberinde getirmiştir. İlk eleştiri, tanrı kavramının bizi aldatmayacağı önermesine ilişkindir. Eğer Tanrı bizi aldatmıyor ve bilgi, yetilerimiz sayesinde içsel olarak meydana getirdiğimiz yargılardan meydana geliyorsa neden insanlar hata yapabilmektedir. Descartes bu eleştiriye cevap verirken irade kavramını kullanır. Bu sava göre idelerde hata yoktur. Ancak özne ideleri açık ve seçik anlayamamışsa iradesi ile hataya meyleder. Bu nedenle hata yapma iradesi insanın özgürlüğünün kaçınılmaz bir sonucu olup, her ne kadar kötülük olarak addedilse de daha büyük bir iyi olan özgürlüğün bedeli olarak görülmelidir. İkinci eleştiri ise kartezyen döngüye dairdir. Eğer hakikat açık ve seçik bir biçimde kavranabiliyor ve hata yalnızca akıl yürütme esnasında gerçekleşen bir yanılgının eseriye zihin yanılabilir bir niteliğe sahiptir. Zihin yanılabiliriyorsa öznenin bu durumda düşünüyorum ve varım kabulleri dışında bilgisinden emin olabileceği başka bir önerme olamaz. Descartes'ın Tanrı ile kendi öznel bilincinden sıyrılarak kurmaya çalıştığı dış dünya güvenilmezliğini ve aldaticılığını sürdürür. Dolayısıyla öznenin dış dünyaya ilişkin tüm kabulleri şüpheli hale gelir. (Scruton, 2015: 44). Bu durumda bilinç kaçınılmaz olarak öznelliğini aşamaz ve kendini solipsistik bir hapishanede bulur.

Bacon'ın amprizmi temellendirirken zihne ilişkin olarak ortaya koyduğu idol öğretisinde geçen tiyatro idolleri, Descartes'ın metafizik temelli bilgi iddiasına yönelik bir başka eleştiri içerir. Bacon, tiyatro idolleri ile metafizik temelli kuramsal masal ve tahrif edilmiş kanıtlama yöntemlerini eleştirir. Descartes, Bacon'ın bu yaklaşımını metafizik düşüncenin etkisizleştirilme çabası olarak görür ve şiddetle reddeder (Höffe, 2014: 177). Çünkü Descartes için metafizik; cogito ergo sum

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/31

ifadesinde yer bulan ve kendi kendisinin hakikati olarak a priori bilginin köklerini aldığı üstün hakikati mümkün kılabilen tek yoldur. Bu bağlamda Descartes, doğuştan zihnimize kazanmış fikirler olarak nitelediği; sonsuzluk, ruh, mükemmellik ve Tanrı'nın varlığı gibi bilgisine a posteriori nitelikte ulaşamadığımız metafizik a priori kavramları felsefesinin temelini oturtmuştur (Armağan, 2012: 110). Descartes her ne kadar metafiziği bilginin temeli olarak görmüşse de, deneyin önemini reddetmemiştir. Deney hakikate dair bilgi için gereklidir. Fakat tek başına bilgi üretmez. Deneyin a posteriori bulguları, yalnızca rasyonalizmin buyruğu altında gerçek bilgi niteliği kazanabilir. Bu bakımdan deneyin rolü, metafizik iddiaların kabul edilebilirliğini sağlayacak bilgiye ulaşmak olmalıdır (Scruton, 2015: 38). Aksi halde akıldan bağımsız maddi dünyanın gerçekliğini yalnız duyularla idrak etme çabası Platon'un ifade ettiği doksayı verecektir ve hiçbir şekilde hakikati içermeyecektir.

Maddi olanın hakikati görünüş değil gerçeklikse, Descartes'a göre gerçeklik Aristoteles'in ifade ettiği tözde aranmalıdır. Töze ulaşmanın yoluyla ifade ettiğimiz gibi akıldır. Gerçeklik/hakikat/töz ancak -epistemolojide Locke'un ifade edeceği birincil niteliklerden biri olan-uzam ve uzamdan türetilebilecek matematiksel bilgilerle çözümlenebilir. Bu çözümlenmeler sonucunda ortaya çıkacak bilgi Hobbes'un da savunacağı gibi geometrik aksiyomlara benzemelidir ve bu niteliğiyle bizleri evrensel bir hakikate ulaştırmalıdır (Scruton, 2015: 45-46). Descartes'ın, matematiksel formüllere indirgenmiş doğa tasavvuru ile matematiği örnek yöntem olarak kabul etmesi, zihin ile evreni temellendirirken idea innata'yı savunması, Bacon'un ampirizm ve rasyonalizm arasında kurmayı amaçladığı ittifakı kaçınılmaz olarak tek taraflı feshetmesine ve rasyonalizmi şüphecilere karşı kendi kendini doğrulayan kesin bir bilgi zemini olma iddiasına yönelmiştir (Höffe, 2014: 177).

4. Sonuç

Bilimsel devrimin kıvılcımını yakan Kopernik, yaptığı devrim ile hem dünya yıkıcı hem de dünya kurucu bir süreç başlatmıştır. Tarnas'ın ifadesi ile modern zihnin yabancılaşma teslisi olarak da ifade edilebilecek bu süreç, Kopernik'in yer merkezli evren tasavvurunu yıkması ile kozmolojik yabancılaşmayı doğurmuştur. Ardından Descartes'ın metafizik ile temellendirdiği a priori bilgisi cogito, zihni maddeden daha kesin kılarak hem ampirizmle kaçınılmaz bir çatışmaya girmiş, hem de kozmosu iki ayrı kopuk parça haline getirmiştir. Artık yeni kozmos bir tarafta düşünen şeyin olduğu "res cogitans", diğer tarafta ise yer kaplayan şeyin olduğu "res extensa" bir yapıya bürünmüştür (Capra, 2014: 69). Buna bağlı olarak varlık sebebinin sadece düşünmesine borçlu olan ego cogito, ontolojiyi epistemolojiye bağlamıştır (Armağan, 2010: 108-109). Böylece özne temelli monist felsefenin modern temelleri atılırken öznenin epistemolojik hâkimiyeti ontolojik yabancılaşmayı kaçınılmaz kılmıştır. Vücut bulmakta olan modern bilinç, anlamaya ve hâkim olmaya çalıştığı objektif dış dünyadan Descartes'ın ego cogitosu ile koparken; bu durum Locke ile başlayan, Hume ile devam eden ve Kant ile zirveye ulaşan hakikate ulaşma çabasındaki Aydınlanma felsefesinin epistemolojik yabancılaşma krizinin de temellerini atmıştır. (Tarnas, 2014: 277-279).

Doğmakta olan Aydınlanma felsefesinin şafağında Newton, Bacon'ın tümevarımsal ampirizmi ile Descartes'ın matematiğe dayalı tümdengelimsel rasyonalizmini sentezleyerek Aydınlanma düşüncesinin temel paradigması olan kesin doğa biliminin karakterini ortaya koymuştur. Artık yeni anlayış ışığında şekillenen Newtoncu evren; kesin matematiksel yasalara göre işleyen, temel birimi atom olan, bilgisine deney ve gözlemlerle ulaşılan mekanik bir yapı olarak kabul edilmiştir (Küçükcalp, 2011: 78). Evrenin mekanik bir nitelikte görülmesi matematiksel kavramlarla materyalist bir çerçevede açıklanabilmesi görüşünü hakim kılmıştır (Köktaş, 2015: 641). Böylece Bacon'un arzu etmiş olduğu bilginin araçsallaşmasının önü açılmıştır. Nedensellik ve pratikte kullanılabilir bilgi yoluyla doğa ve toplum üzerinde hâkimiyet kurmak mümkün hale gelmiştir (Cevizci, 2013: 40). Nedensellik Newtoncu evrenin temel yasası haline gelirken; Descartes'ın ifade

ettiği kötülük olarak yanılmaya neden olan irade, determinist mekanik doğa anlayışı ile insanın özgürlüğüne dair problemleri bir ilişki yaratmıştır. Descartes'ın geometrik aksiyomları örnek alan evrensel ve monist bir hakikat kabulü ile yanılığın nedeni olarak tanımladığı irade; Locke'ta sınırlı bilgiye sahip öznenin kanaatleri haline gelirken, Hume'da kurmaca olan nedenselliğin spekülasyon bir sorunu, Kant'ta ise ahlaki bir özgürlük alanı haline gelmiştir.

Descartes, aklın ışığı olarak ifade ettiği a priori ile felsefesinde ortaya koymuş olduğu ruh ve madde düalizminden dolayı, ahlakın kuramı olan etiği de mutlak doğruların bulunabileceği fiziğin bir dalı olarak nitelendirmiştir. Descartes, ruh ve beden ayrımı gereği insanı Platon'un ve Hıristiyan teolojisinin de ifade ettiği gibi iki dünyaya da erişebilen niteliğe sahip bir varlık olarak görmüştür. Bu bağlamda insan ahlaki eylemleri için aklıyla a priori ilkelere ulaşabileceği bir bilince sahip olarak kabul edilmiştir. Sahip olduğu bu niteliğiyle insan, maddi dünyada/doğada öz farkındalığa sahip tek varlık olabilmiştir. Ancak etiğin bilimsel bir temelde akıl ile yorumlanabileceği görüşü yeni doğa bilimine, felsefenin ve dinin alanına yayılma imkânı vermiştir. Böylece felsefe ve etik, yeni doğa biliminin kendi metafizik dogmalarını oluşturabileceği bir zemin haline gelmiştir (Gray, 2015: 151-154). Bu bakımdan çağdaş ve ampirist hasmı olan Gassendi, Descartes'ın rasyonalizmini Skolastik felsefeye benzer niteliğinden dolayı reddetmiştir. Ona göre ortaya konan yaklaşım akıl temelinde yeni bir metafizik dogmacılığa kapı aralamaktadır (Höffe, 2014: 181). Öte yandan ampirizm, duyuma dayalı a posteriori bilgiyi savunması nedeniyle metafizik bağlamda etik bir teori geliştirebilme konusunda rasyonalizm kadar etkili olamamıştır. Bu nedenle başta Locke olmak üzere pek çok ampirist düşünür, etiğe ilişkin tartışmalarda rasyonalist bir eğilime sahip olmuştur.

Modern felsefe ile akıl her ne kadar tüm insanlarda ortak bir nitelik sayılmış olsa da, bazı insanların -felsefecilerin- etiğe ilişkin akletme yetileri bireysel iradeden arındırılmış olarak hakikati temsil ettiği iddiasında olmuştur. Etiğin, fiziğin bir dalı olarak nitelendirilmesi, felsefecilerin aklın ilkelerini daha üst perdeden görebildiği iddiası ile birleşmiştir. Bu durum felsefecilerin ahlaki felsefi olarak temellendirebilmelerine ve yönlendirmelerine imkân vermiştir. Böylece özerk karar verebilmelerine izin verilmeyen sıradan insanlara karşı kazandıkları hamilik yetkisi ile hangi davranışların dikte edilebileceğini araştırma görevini üstlenmişlerdir (Küçükalp, 2011: 87; Bauman, 2011: 43). Bu iddianın kaçınılmaz sonucu, etiğe ilişkin tartışmaların felsefi niteliğini yitirerek -Oakeshott'un da ifade ettiği gibi- düşünürlerin kendi ahlaki kabullerini felsefi olarak kurdukları ve yönettikleri teoriler haline getirmeleri olmuştur. Oysa felsefenin gerçek amacı yalnızca pratik olanı sorgulamak ve anlamaya yönelmektir (Gray, 2004: 53). Görülüyor ki etiğin evrensellik iddiasındaki bilimsel bir perspektifle yorumlanması, insanlığı esenliğe kavuşturacak mutlak ahlaki ilkelerin akılla bulunabileceği inancını körüklemiştir. Akla duyulan bu sonsuz inanç, kaçınılmaz olarak varlığını akıl temelinde bulan monist bir ahlak anlayışına ve dolayısıyla modern toplumun bu bağlamda inşa edilmesi sürecine neden olmuştur.

KAYNAKÇA

- Ağaoğulları, M. ve Köker, L. (2011). İmparatorluktan Tanrı Devletine, 7.B., İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Armağan, M. (2012). "Descartes Felsefenin Ufukları ve Sınırları", Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi, S:10, 5.B., s. 105-118, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2011). Postmodern Etik, Çev. A. Türker, 2.B., Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Capra, F. (2014). Batı Düşüncesinde Dönüm Noktası, Çev. M. Armağan, 3.B., İnsan Yayınları, İstanbul.

- Cevizci, A. (2012). *Felsefe Tarihi*, 4.B., Say Yayınları, İstanbul
- Cevizci, A. (2013). *On Yedinci Yüzyıl Felsefesi*, 3.B., Say Yayınları, İstanbul.
- Copleston, F. (2009). *Copleston Felsefe Tarihi Helenistik Felsefe Cilt I/2B*, 3.B., Çev. A. Yardımlı, İdea Yayınevi, İstanbul.
- Gökberk, M. (2015). *Felsefe Tarihi*, 27.B., Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Gray, J. (2004). *Post-Liberalizm*, Çev. M. Günay, Dost Kitabevi, Ankara.
- Gray, J. (2015). *The Soul of Marionette*, Farrar, Straus and Giroux, New York.
- Hançerlioğlu, O. (2015). *Felsefe Sözlüğü*, 22.B., Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Höffe, O. (2014). *Felsefenin Kısa Tarihi*, Çev. O. N. Aytolu, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- İlboğa, M. (2014). "Platon Epistemolojisinde Episteme – Doxa Ayrımı", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 9/11 Fall 2014, p. 283-294, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7491>, ANKARA-TURKEY.
- Köktaş, M. (2015). "Aydınlanma, Rasyonalizm ve Din", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 10/9 Spring 2015, p. 637-650, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7832>, ANKARA-TURKEY.
- Küçükalp, D. (2011). *Siyaset Felsefesi*, Say Yayınları, İstanbul.
- Küçükalp, K. ve Cevizci A. (2014). *Batı Düşüncesi Felsefi Temeller*, 3.B., İsam Yayınları, İstanbul.
- Scruton, R. (2015). *Modern Felsefenin Kısa Tarihi*, Çev. U. Özmakas ve Ü. H. Yolsal, Dipnot Yayınları, Ankara.
- Tarnas, R. (2014). *Batı Düşüncesi Tarihi*, C. II, Çev. Y. Kaplan, Külliyat Yayınları, 2.B., İstanbul.
- Uğurlu, A. (2014). "David Hume Düşüncesinde Ahlakın Zemini Olarak Benlik ve Kişisel Özdeşlik", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 9/11 Fall 2014, p. 547-558, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7439>, ANKARA-TURKEY.